

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 343.54:343.971:341.4

Стрельбицький М. П. – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Національної академії Служби безпеки України, м. Київ

Протидія злочинам проти моральності: сучасний стан, проблеми правового забезпечення, міжнародний досвід

Рец. на кн.: Ємець О. М. Захист суспільної моралі від злочинних посягань : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 560 с.

До важливих атрибутів розвитку сучасної правової держави традиційно належить комплексна робота щодо захисту прав і законних інтересів громадян від кримінальних посягань, яку розглядають у контексті протидії злочинності. Цим зумовлений посилений інтерес як з боку науковців, так і практиків до розроблення теоретичних концепцій та практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності засобів, прийомів, методів і методик протидії злочинності. Зазначена робота є завданням наук, що вивчають злочинність як соціальне явище, а також на підставі відповідних результатів здійснюють усебічне забезпечення правоохоронної діяльності. З-поміж них слід виокремити, насамперед, кримінальне право, кримінальний процес, криміналістику, кримінологію, теорію оперативно-розшукової діяльності, а також інші науки кримінально-правового циклу.

Рецензована монографія О. М. Ємця «Захист суспільної моралі від злочинних посягань» містить вступ, п'ять розділів і тринадцять підрозділів, висновки й додатки. Актуальність обраної автором теми зумовлена тим, що, попри наявність протилежних позицій стосовно доцільності легалізації проституції в нашій країні й допустимості свідомого вибору такого способу заробітку, навряд чи втягнення особи у сферу надання сексуальних послуг, насамперед дитини, або організацію заняття проституцією, звідництво для розпусти, створення та утримання місць розпусти можна вважати нормою сучасного суспільного життя. Слід зауважити, що проституція в Україні досі не є злочином, а лише адміністративним правопорушенням. Кримінально караними є тільки чітко визначені окремі дії, пов'язані з нею. Викладене дає підстави констатувати суспільну значущість й актуальність наукових досліджень проблем, пов'язаних із захистом суспільної моралі.

Одним з головних напрямів розбудови правової країни є курс на зміцнення державності, охорону прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя. Водночас забезпечення прав і свобод громадян нероз-

ривно пов'язане з підвищенням якості й ефективності діяльності правоохоронних органів у різних сферах протидії злочинності. У сучасних умовах правоохоронні органи виконують широке коло завдань, що охоплює охорону прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб; швидке й повне розкриття злочинів; викриття винних і забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності, і жоден невинний не був покараний.

У монографії ґрунтовно проаналізовано попередні напрацювання вчених, пов'язані з різними аспектами захисту суспільної моралі, систематизовано їх висновки та пропозиції. Насамперед ідеться про дисертації за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» О. П. Рябчинської (2002), А. В. Ландіної (2005), Л. С. Кучанської (2007), І. О. Бандурки (2010), А. В. Плотнікової (2010), С. П. Репецького (2010), Т. А. Шевчук (2011), В. В. Кузнецова (2013) та С. Г. Кулика (2016). У монографії зазначено, що за іншими напрямками захищено значно менше наукових робіт, проте їх також проаналізовано. Це, зокрема, дисертація за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» В. О. Морозової (2003), 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» – І. І. Припхан (2011), 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» – В. Ю. Мосяженко (2015). Крім того, розглянуто зміст монографій, підготовлених Ю. О. Єрмаковим, О. О. Косицею, А. А. Небитовим, Д. Й. Никифорчуком й О. С. Тарасенком. Високо оцінюючи їхній науковий внесок у вирішення численних питань теоретичного та практичного спрямування, автор зауважує, що проведені дослідження обмежуються аспектами загальної проблеми захисту суспільної моралі та протидії злочинам проти моральності, а також певними періодами становлення правової системи нашої держави та розвитку правоохоронної діяльності. Триває реформування правоохоронних органів України й

оновлення законодавчих засад їхньої роботи, що позначається на сталій практиці боротьби зі злочинністю та засвідчує важливість продовження наукових розробок у цій сфері. Ефективність державної політики щодо захисту суспільної моралі та протидії злочинам проти моральності безпосередньо залежить від розроблення та повноцінної реалізації цілісного комплексу продуманих і взаємопов'язаних заходів, які не мають полягати в разових окремих діях, а мати системний і науково обґрунтований характер.

У рецензованій монографії здійснено порівняльний аналіз захисту суспільної моралі від протиправних посягань, пов'язаних із сексуальною експлуатацією людини, у країнах Європи та США. Так, з'ясовано, що спільним у законодавстві різних держав (навіть попри легальний характер проституції в штаті Невада США й деяких країнах Європи, зокрема Австрії, Греції, Латвії, Нідерландах, Німеччині, Туреччині, Угорщині, Швейцарії, а також частково дозволений характер виготовлення й обігу порнографічних предметів) є те, що заборонено окремі дії, пов'язані із цими явищами, учинення яких сприймається як загроза моральності, посягання на нормальний розвиток людини, стан її здоров'я та психіки. Загальноприйнятою є суворота відповідальності за діяння, пов'язані з дитячою проституцією та дитячою порнографією.

Цікавою для наукової спільноти є оприлюднена автором інформація про те, що в країнах Європи, навіть у тих, у яких узаконено проституцію, на виконання вимог міжнародно-правових актів у цій сфері забороняють дії, пов'язані з експлуатацією проституції іншої особи, втягненням у проституцію та утриманням будинків розпусти. У Швеції 1999 року запроваджено новий підхід до протидії проституції (шведська, або скандинавська, модель, згідно з якою до відповідальності притягують не особу, що займається проституцією, а клієнта, який користується її послугами). Такий досвід згодом перейняли Норвегія та Франція. У Великій Британії клієнт несе відповідальність, якщо здійснював примушення до проституції, причому незалежно від того, чи знав він про це. У деяких штатах Америки також встановлено відповідальність не тільки за надання сексуальних послуг, а й за патрунування, тобто отримання послуг проституції.

Автор обґрунтовано доводить, що легалізація проституції не розв'язує проблему існування «тіньового ринку» сексуальних послуг. Так, за даними фахівців, там, де такий заробіток є дозволеним, масштаби нелегальної діяльності в цій сфері суттєво перевищують легальну, а протиправні прибутки в рази більші, порівняно із законними. У Нідерландах мер столиці визнав, що легалізація проституції була помилкою, і висловив намір частково обмежити її. Крім того, легалізація,

на жаль, не усуває проблему дитячої проституції та дитячої порнографії. Показово, що у США саме в штаті Невада в червні 2009 року за таку протиправну діяльність встановлено найсуворіше покарання.

Здійснивши критичний аналіз положень Закону України «Про захист суспільної моралі», О. М. Ємець слушно зауважує, що його зміст не цілком відповідає назві, тобто він переважно спрямований на протидію порнографії та обмеження обігу продукції еротичного й сексуального змісту, а також заборону виробництва і розповсюдження іншої морально не допустимої продукції. Водночас констатовано, що не прослідковується зв'язок із протидією такому аморальному явищу, як проституція, і злочинам проти моральності, зокрема створенню та утриманню місць розпусти, звідництва для розпусти, сутенерству й утягненню особи в заняття проституцією. Крім того, у Законі не йдеться про необхідність захисту осіб, постраждалих від правопорушень у сфері захисту суспільної моралі та моральності, за винятком неповнолітніх, а також про можливу реабілітацію осіб, утягнутих у надання сексуальних послуг. З метою виправлення ситуації для обговорення запропоновано низку обґрунтованих змін до цього Закону, які заслуговують на увагу науковців і законодавців.

У рецензованій науковій роботі розглянуто прийняті в різні часи постанови та рішення Уряду України, спрямовані на розв'язання проблем, пов'язаних із протидією торгівлі людьми. За результатами вивчення встановлено, що спочатку в них ішлося не тільки про необхідність протидії власне торгівлі людьми, а й про вирішення аспектів суміжної проблеми захисту суспільної моралі та моральності, зокрема протидії поширенню проституції, а також надання допомоги жертвам злочинів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією. Проте згодом до програм з протидії торгівлі людьми такі положення вже не включали. Унаслідок цього звучується сфера їх застосування. З іншого боку, окремої урядової програми щодо захисту суспільної моралі та моральності так і не розроблено, тобто бракує комплексного урядового спеціалізованого підзаконного нормативно-правового акта для подолання цієї проблеми. З метою виправлення ситуації Кабінету Міністрів України запропоновано затвердити Державну соціальну програму захисту суспільної моралі та моральності на період до 2024 року, проект якої автор підготував для громадського обговорення.

Як і будь-яке наукове дослідження, монографія містить положення, що є дискусійними, зокрема переконливішими мають бути аргументи стосовно необхідності реалізації пропозицій щодо оновлення редакції ст. 301, 302 та 303 КК України й доповнення цього Кодексу новими

статтями 301¹, 302¹, 303¹ та 303², а також стосовно доцільності внесення деяких змін до інших чинних законів України.

Загалом монографія О. М. Ємця «Захист суспільної моралі від злочинних посягань» за змістом є завершеною самостійною науковою працею, яка містить поглиблене дослідження актуальної проблеми, а також має теоретичну та

практичну цінність. Оприлюднені результати може бути використано в освітньому процесі. Видання є корисним для працівників правоохоронних органів, а також фахівців, які на науковому та практичному рівнях вирішують комплекс питань, пов'язаних із захистом суспільної моралі в сучасному суспільстві.

Стаття надійшла до редколегії 16.05.2019

Strelbytskyi M. – Doctor of Law, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Countering Crimes against Morality: Current Status, Problems of Legal Support, International Experience

Review of the book: Yemets O. Protection of Public Morals from Criminal Trespasses : monograph. Kyiv : FOP Maslakov, 2019. 560 p.